

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ
REVIEWS AND ANNOTATIONS„КНИГОИЗДАВАНЕТО В РУСЕ, 1864–1944“.
БИБЛИОГРАФСКИ УКАЗАТЕЛ

Валентина Миткова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

<https://doi.org/10.70300/br1LSrwrnNbtWsO>

Резюме: Текстът представлява рецензия за библиографския указател „Книгоиздаването в Русе, 1864–1944“, издание на Регионална библиотека „Любен Каравелов“. Летопис на книгите, отпечатани в града за указания период, справочникът очертава развитието на книжовната култура, документираща, през книгоиздаването, просветителските усилия на местната интелигенция, трасира, през културните, научните и книжовните постижения в регионален контекст, цивилизационното израстване на българското общество.

Ключови думи: книгоиздаване; печатници; издателства; Русе; книжовна култура; книги; автори

„Книгите не просто разказват историята, те я конструират“ (Darnton 2001, 64) – макар и имплицитно, твърдението на историка на книгата Робърт Дарнтън, репрезентативно за полето и неговите изследователи в световен мащаб, присъства осезаемо в идеята и реализацията на библиографския указател „Книгоиздаването в Русе, 1864–1944“. Летопис на книгите, отпечатани в града за посочения период, указателят трасира културното, цивилизационното и националното себеизграждане на един народ, преутвърждавайки връзката на библиографията, реконструирането на паметта за книжовното наследство с националната идентичност.

В исторически план Русе – водещ център на книгопечатането в страната от втората половина на XIX и началото на XX век, има ключова роля в процесите на българското духовно и народностно израстване. Средище на процъфтяваща търговия и индустрия, на буден дух, на културен обмен, образование и иновации, градът печели славата на притегателен център за печатници, книжарници и книжовни издания, формирали

културния живот и националното самоосъзнаване на българите в епохата на Възраждането, начертали развитието на българската култура в рамките на националната държава.

Началото на русенското книгопечатане е поставено през 1864 г., с откриването на печатницата на Дунавския вилает. Оборудвана с машини от Виена, с букви – български, турски, френски, с клишета, печатарски и книговезки пособия, обезпечена с първите обучени печатари по българските земи, печатницата не се вписва в асимилаторските планове на валията Митхад паша (Doikov, Karakasheva 1987, 13). Отдавайки предимства на българските автори и издатели, тя стимулира свободолюбивия дух на местното население, налага се като посредник в развитието на различни области от духовната и материалната култура, на изкуствата и науките, в утвърждаването на новобългарския книжовен език и новата българска литература (Zheynov 2004, 14). Издадените в нея близо 160 книги – буквари, читанки, граматика, учебници по различни науки, богослужебни, истори-чески, стопански издания, сборници с разпоредби и устави, художествена литература с лирика, белетристика, драми, преводи, печатани вестници („Дунав“, „Афитаб“) и списания („Источник мнения“, „Слава“, „Училище“), нареждат Русе на четвърто място след издателски центрове като Виена, Цариград и Букурещ, истински български „град на книгите“.¹ В Русчук, както е видно от указателя, за първи път издават книгите си редица възрожденски автори (Илия Блъсков, Васил Друмев, отец Матей Преобра-женски), особено дейни в книжовното дело са учителите (Тодор х. Станчев, Иван Момчилов, Цани Гинчев, Димитър Енчев, Спас Петров, Нестор Марков и др.) (Zheynov 2004, 24–26).

Репутацията на Дунавската печатница е сред вероятните мотиви през 1867 г. в оживения крайдунавски град с пристанище да се открие клон на прочутото „Книгоиздателство Хр. Г. Данов и с-ие“. Книжарницата се налага като ключово звено за разпространение на книжнина в Северна България, но и като културно средище – място, където автори, учители и будни русенци общуват с нови книги, периодика, обсъждат достойнствата на изданията, дискутират значими обществени теми (Doikov, Karakasheva 1987, 18).

С активните си спомоществователи – мъже и жени, Русе е град, задаващ облика на възрожденския читател – ключов сегмент от комуникационната верига на книгата. В условията на чужда доминация спомощество-вателството, абонаментът за книги и периодика функционира като критерий за национална идентичност, като „лично волеизявление“ (Lilova 2003, 124), деклариращо солидарност с българската кауза.

С бърз напредък в първите десетилетия на националната държава, Русе запазва славата си на книжовен, просветен и културен център, с мъжка и девическа гимназия, общинска и читалищни библиотеки, книжарници и печатници (Gergova 2000, 105) – профил, на свой ред реконструиран от библиографския указател. Като контрапункт на разви-

хрилото се следосвобожденско печатарство (и на „станчовщината“ – маркер на продуктивно, но бездарно писателство), в града се полагат усилия за утвърждаване на стойностната българска литература. Такова е делото на Захари Стоянов, популяризирайки в първи самостоятелни издания Каравеловите съчинения (отпечатани в печатницата на Любен Каравелов в Русе, наследена от съпругата му Наталия Каравелова) и Ботевата поезия. Книжовните приноси на самия Захари Стоянов, документирайки българските революционни борби (в писма, дневници, спомени, книги), са на свой ред пример за стойностно авторство. До 1944 г. с Русе свързват творческия си път писатели, поети, публицисти като Иван Вазов, Стоян Михайловски, Павел Спасов, Добри Немиров, Екатерина Манчева и много други (Gergova 2000, 107–109).

Заедно с печатаните книги издателската дейност в Русе е репрезентативна и за мащабните вестникарски прояви след Освобождението. Само в града, до 40-те години на XX век, се издават над 20 вестника и списания – информативни, просветно-наравоучителни, хумористични (Gergova 2000, 106). Издателското дело в града, освен за местните интелектуални усилия, е атестат за далновидността на печатниците – сред водещите за времето, проследими чрез библиографския указател, са тези на Спас Попов, на Любен Каравелов, печатницата на вестник „Славяни“, на братя Златеви, на Михаил Хаджи Костов, на Стоян Роглев, на Спирос Гулабчев, на Симеон Симеонов и др.

От автора до издателя и печатаря, от книготърговеца до читателя – историческата динамика на книгоиздаването в Русе, обект на настоящото издание, очертава развитието на книжовната култура в града, документира, през книгите, просветителските усилия на местната интелигенция, трасира, през културните, научните и книжовните постижения в регионален контекст, цивилизационното израстване на българското общество. Богатата и прецизно организирана фактологична база, представена от библиографския указател, би могла да е ценен помощник за бъдещи научни изследвания в областта на историята на книгата както в регионален, така и в национален мащаб.

БЕЛЕЖКИ

¹ „Град на книгите“ и „люлка на книгопечатането“ е наречена Венеция през XVI век, тъй като по-малко от три десетилетия след изобретяването на печатната преса от Й. Гутенберг градът се превръща в най-големия европейски център на книгопечатането, следван от Рим, Милано, Флоренция, Тюбинген и др. – вж. ЦИБРАНСКА-КОСТОВА, М. 2013. *Сборникът „Различни потреби“ на Яков Крайков между Венеция и Балканите през XVI век*. София: Валентин Траянов, 10.

ЛИТЕРАТУРА

- ГЕРГОВА, А., 2000. *Книжовни пристрастия. Документални очерци*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 105, 272. ISBN 954-07-1232-7.
- ДАРНТЪН, Р. 2001. Какво е историята на книгите? В: ГЕРГОВА, А.; К. ДАСКАЛОВА (съст.) *История на книгата. Книгата в историята*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 353. ISBN 954-07-1050-2.
- ДОЙКОВ, В.; КАРАКАШЕВА С., 1987. *Летопис на книжовното дело в Русе*. София: Отечествен фронт, 64.
- ЖЕЙНОВ, И., 2004. *Печатарството в Русе: 140 г. печатница Дунав прес съхранили духа на времето*. Русе: Дунав прес АД, 287. ISBN 954-9769-15-1.
- ЛИЛОВА, Д., 2003. *Възрожденските значения на националното име*. София: Просвета, 304. ISBN 954-01-1534-5.
- ЦИБРАНСКА-КОСТОВА, М., 2013. *Сборникът „Различни потреби“ на Яков Крайков между Венеция и Балканите през XVI век*. София: Валентин Траянов, 192. ISBN 978-954-9928-65-5.

REFERENCES

- DARNTON, R., 2001. *Kakvo e istoriata na knigite?* In: GERGOVA, A.; DASKALOVA, K. (eds.). *Istoria na knigata. Knigata v istoriata*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 353. ISBN 954-07-1050-2.
- DOYKOV, V.; KARAKASHEVA, S., 1987. *Letopis na knizhovnoto delo v Ruse*. Sofia: Otechestven front, 84.
- GERGOVA, A., 2000. *Knizhovni pristrastia. Dokumentalni ocherci*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 105, 107-109. ISBN 954-07-1232-7.
- LILOVA, D., 2003. *Vuzrozhdenskite znachenia na nacionalното име*. Sofia: Prosveta, 304. ISBN 954-01-1534-5.
- TSIBRANSKA-KOSTOVA, M., 2013. *Sbornikut „Razlichni potrebi“ na Yakov Kraykov mezhdur Venecia i Balkanite prez XVI vek*. Sofia: Valentin Trayanov, 192. ISBN 978-954-9928-65-5.
- ZHEINOV, I., 2004. *Pechatarstvoto v Ruse: 140 g. pechatnica Dunav press suhranila duh ana vremeto*. Ruse: Dunav press AD, 287. ISBN 954-9769-15-1.

**“BOOK PUBLISHING IN RUSE, 1864–1944”:
BIBLIOGRAPHICAL INDEX**

***Abstract:** The text is a review of the bibliographic index “Book Publishing in Ruse, 1864–1944”, published by the Regional Library “Lyuben Karavelov”. A chronicle of the books printed in the city for the indicated period, the index outlines the development of literary culture, documents, through book publishing, the educational efforts of the local intelligentsia, traces, through the cultural, scientific and literary achievements in the regional context, the civilizational growth of the Bulgarian society.*

***Keywords:** book publishing; printing houses; publishing houses; Ruse; literary culture; books; authors*

Assoc. Prof. Valentina Mitkova, PhD
Sofia University “St. Kliment Ohridski”
Sofia, Bulgaria
15 Tsar Osvoboditel Blvd.
ORCID: 0000-0001-6932-4562
E-mail: valentina.mitkova@gmail.com